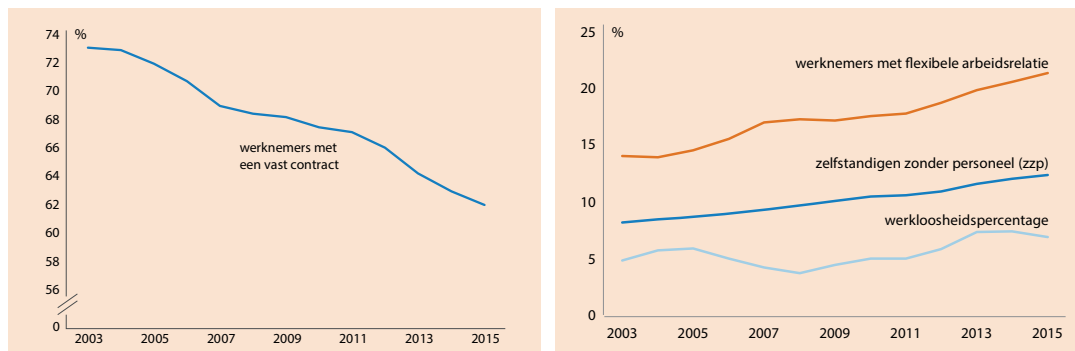

1.2 Beschouwing

Het vaste contract is op zijn retour. Niet op het papier van de wetgeving, wel in de praktijk van de statistieken. Op de Nederlandse arbeidsmarkt gaat de flexibilisering onverminderd voort. Het aandeel vaste contracten in de werkgelegenheid daalt, het aandeel flexibele contracten en zzp stijgt (zie figuur 1.5). Het aantal flexibele contracten is vooral onder jongeren en laag opgeleiden sterk gestegen.² Is deze verandering structureel? En vergt deze verandering een beleidsrespons? Niet elke verandering is een verslechtering en niet elke verandering is voor eeuwig. Veel genoemde verklaringen die tot een berustende houding zouden kunnen leiden, houden evenwel niet eenvoudig stand. Hierna worden mogelijke verklaringen langsgelopen.

Figuur 1.5 Toename flexibilisering (links) heeft geen relatie met conjunctuur (rechts)

Bron: CBS ([link](#))

Een toenemende flexibilisering kan prima zijn als deze het gevolg is van voorkeuren van werkgevers en opdrachtgevers enerzijds en werknemers en opdrachtnemers anderzijds. Het beeld dat uit enquêtes verrijst, verschilt per contractvorm.³ Van de geënquêteerden met een tijdelijk contract, uitzendbaan of payrollcontract vindt 80 à 90 procent een vast contract belangrijk of heel belangrijk. Bij zzp'ers is dat veel minder; 73% van de zzp'ers wil bij voorkeur werken als zelfstandig ondernemer. Dat neemt niet weg dat er bij zzp'ers flinke dynamiek is; ruim een kwart van hen heeft ook een contract in loondienst of keert daar na verloop van tijd naar terug. Dit kan het gevolg zijn van veranderende voorkeuren, maar ook van het feit dat men niet succesvol is als zzp'er. Van de startende zzp'ers is na vier jaar ruim 60 procent nog actief als ondernemer.⁴

Een tweede verklaring zouden veranderende economische omstandigheden kunnen zijn die de vraag naar flexibele arbeid sterk doen toenemen. Technologische ontwikkelingen, globalisering en toegenomen concurrentie vragen meer wendbaarheid van werkgevers en opdrachtgevers. Dergelijke trends hebben een mondiaal karakter. Een internationale

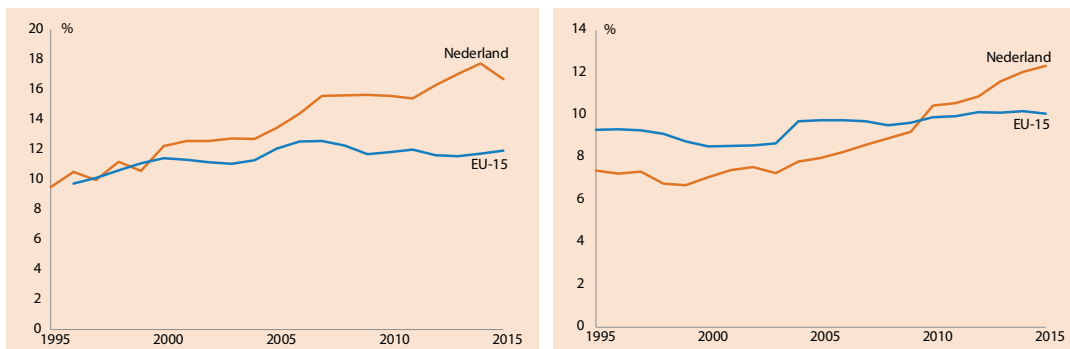
² Zie bijvoorbeeld het kader op blz. 46 van de *Macro Economische Verkenning 2016*.

³ Ecorys, Contractvormen en motieven van werkgevers en werknemers, 2013, tabel 3.5 en 3.6. Uitspraken zijn gegeven de bestaande arrangementen op bijvoorbeeld het terrein van de fiscaliteit en sociale zekerheid.

⁴ IBO Zelfstandigen zonder personeel, ministerie van Financiën, 2015 en Bosch, N., 2014, Succes als startende zelfstandige, CPB Achtergronddocument ([link](#)).

vergelijking laat echter zien dat de ontwikkeling op de Nederlandse arbeidsmarkt onmiskenbaar afwijkt van hetgeen in de ons omringende landen gebeurt (figuur 1.6). Het lijkt weinig aannemelijk dat Nederland op een geheel andere wijze wordt getroffen door de wereldwijde trends dan andere landen in Europa.⁵

Figuur 1.6 Aandeel tijdelijke werknemers (links) en zzp'ers (rechts) internationaal vergeleken

Bron: Eurostat. ([link](#))

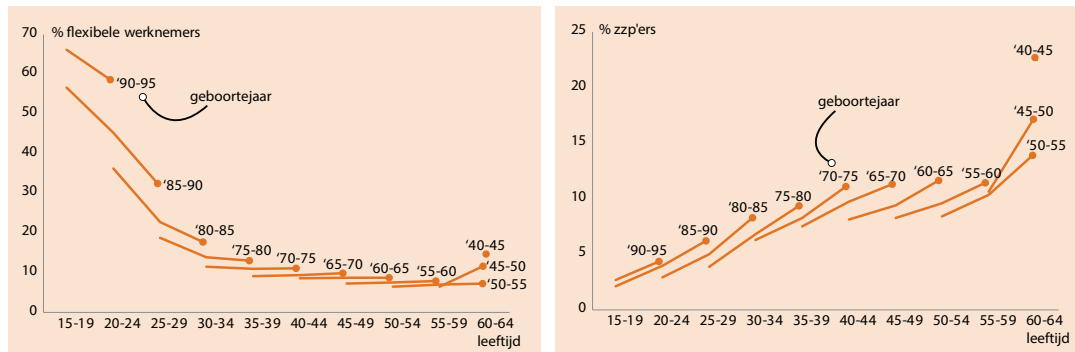
Een derde verklaring is dat flexibilisering een tijdelijk fenomeen is dat samenhangt met de stand van de conjunctuur. In economisch ongunstige tijden worden geen mensen aangenomen en als de economie aantrekt, beginnen werkgevers voorzichtigheidshalve eerst mensen aan te nemen op een flexibel contract. Ook hier is het ijs dun. Of de werkloosheid nu stijgt of daalt, het aandeel flexwerkers en zzp'ers groeit gestaag door; de conjunctuur heeft voor flexwerkers hoogstens effect op het tempo van die groei, en voor zzp'ers helemaal geen effect (figuur 1.5 rechts). Andersom kan een groot aandeel flex en zzp wel bijdragen aan het opvangen van schokken zonder dat de werkloosheid sterk oploopt: een mogelijke verklaring voor het feit dat de Nederlandse werkloosheid in de periode 2009-2013 in internationaal perspectief weinig is gestegen, is dat deze groep minder uren is gaan werken in plaats van werkloos te worden.⁶

Het bestendige karakter van de neergang van het vaste contract wordt ook weerspiegeld in de ervaringen van opeenvolgende cohorten (figuur 1.7). Als je jong bent, begin je steeds vaker op een flexibel contract, maar daar groei je uit, was lang de theorie. De cijfers laten zien dat weliswaar de kans op een vast contract toeneemt naarmate mensen ouder worden, maar ook dat de kans op een vast contract voor elk jonger cohort lager ligt. Voor zzp'ers geldt iets vergelijkbaars. De overstap naar het zzp-schap neemt toe in het tweede deel van het werkende leven. Ook hier valt op dat de kans op het zzp-schap voor elk recenter cohort werkenden hoger ligt.

⁵ Eurostat hanteert een licht andere definitie voor flexwerk dan het CBS. De keuze voor EU-15 is ingegeven door de wens vergelijkbare landen te selecteren met een zo lang mogelijke datareeks.

⁶ Zie bijvoorbeeld het kader op blz. 46 van het *CEP 2014* ([link](#)).

Figuur 1.7 Jongere cohorten vaker flex (links) en zzp'er (rechts)

Bron: CBS, eigen bewerkingen ([link](#)).

Als de flexibilisering niet vooral te verklaren valt uit preferenties van de werkenden, als er geen sprake is van een onontkoombare internationale trend en de ontwikkeling ook niet als tijdelijk te duiden valt, dan lijkt de manier waarop we in Nederland de zaken geregeld hebben, toch een belangrijke verklaring. Keuzes worden tenslotte niet in een institutioneel vacuüm gemaakt. Instituties kanaliseren het gedrag van deelnemers op de arbeidsmarkt. Regulering beoogt meer voorspelbaarheid en minder transactiekosten, bescherming tegen misbruik van marktmacht en kortzichtig gedrag en het tot stand brengen van risicosolidariteit. De invulling verschilt van land tot land. Zo kent Nederland een relatief hoge bescherming voor vaste contracten en een relatief groot verschil in bescherming tussen vaste en flexibele contracten. Ook is de dekking van ziekte en arbeidsongeschiktheid en van het tweedepijlerpensioen relatief breed, maar deze omvat niet of nauwelijks zzp'ers.⁷ Dit zet meer spanning op het stelsel. Regulering heeft in potentie baten voor alle spelers op de arbeidsmarkt, maar is vooral effectief als een goede balans is gevonden tussen de rechten en plichten van de uiteenlopende spelers, als deelnemers zich er niet aan kunnen, willen of moeten onttrekken. De stelselmatige en snelle toename van flexibele contracten en zzp-schap in Nederland suggereert een veranderende effectiviteit van de regulering.

Het vaste contract is op zijn retour. Een groeiend aantal werknemers ziet geen kans zijn voorkeursoptie van een vast contract te verzilveren. Deze kans is bovendien relatief laag voor groepen met een zwakke arbeidsmarktpositie. De voorzieningen voor mensen met een flexibel contract zijn magerder. Payrollcontracten bieden doorgaans minder bescherming, de regelingen voor werkloosheid en pensioenen met hun opbouwregimes en wachttijden zijn niet toegesneden op mensen met wisselende, onzekere contracten. De zzp'er is meer tevreden, maar de legitimatie voor de huidige fiscale faciliteiten is broos. Voor deze groep is er een relatief groot vertrouwen in de zelfredzaamheid en beperkte mogelijkheden voor een beroep op de risicodeling en solidariteit. Een herontwerp van de regulering startend vanaf de basis zou vermoedelijk een ander resultaat opleveren. Over hoe dan wel is veel debat mogelijk, zo is ook gebleken in de afgelopen jaren. De ervaring leert dat de kans op actie in Nederland het grootst is als iets in een Regeerakkoord is vastgelegd en er voldoende voorbereidende studies zijn verricht.⁸ Dat treft. De afgelopen periode is een flinke stapel

⁷ Zie bijvoorbeeld *Kansrijk Arbeidsmarktbeleid* (deel 1), hoofdstukken 3 en 4 ([link](#)).

⁸ Lejour, A.M., 2016, *De politieke economie van belastinghervormingen*, CPB Policy Brief 2016/08 ([link](#)).

studies geproduceerd en de verkiezingen zijn nakend.⁹ Geen woorden, maar daden, zouden ze in Rotterdam zeggen.

---

⁹ Studiegroep Duurzame groei, Kiezen voor duurzame groei, juli 2016 en IBO Zelfstandigen zonder personeel, ministerie van Financiën, 2015.